

ΓΛΩΣΣΑ

περιοδική έκδοση γλωσσικής παιδείας

Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου
πάρεξ ελευθερία και γλώσσα;
Δ. Σολωμός

ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ι. Ν. ΜΠΑΣΛΗΣ

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΓΡΑΦΟΥΝ:

Μιχάλης Κατσιμπάρδης
Αγγελική Ι. Σακελλαρίου
Γαλήνη Ρεκαλίδου
Νατάσα Οικονομίδου
Σ. Α. Μοσχονάς

Κατερίνα Μαλαχία
Βιβή Τσιμπούκα
Αντωνία Φασουλιώτη
Δήμητρα Κουτσού
Γεωργία Κρυστάλλη

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Άννα Ιορδανίδου, Ι. Ν. Μπασλής,
Γ. Χ. Σακελλαριάδης, Αν. Η. Σακελλαρίου

Αφιέρωμα στη γλώσσα του Τύπου

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ ΤΡΙΤΟ **59**

ΑΘΗΝΑ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ 2004

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 του περιοδικού ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ

Ἐπιμέλεια: Σ. Α. Μοσχονάς

Σ. Α. Μοσχονάς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο αφιέρωμα του περιοδικού *Γλώσσα* περιλαμβάνονται εργασίες φοιτητών και φοιτητριών που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού μαθήματος επιλογής «Ζητήματα γλωσσικής ανάλυσης», το οποίο δίδαξα τρία χρόνια στο Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Τα ακαδημαϊκά έτη 1999-2000 και 2000-2001 το μάθημα αυτό ήταν αφιερωμένο σε δύο ζητήματα που συνδέθηκαν στενά στην αντίληψη και στην έρευνά μου των τελευταίων χρόνων: την ιδεολογία της γλωσσικής τυποποίησης (αλλιώς: «ιδεολογία της “νεοελληνικής κοινής”») και τα δημοσιεύματα του τύπου για τη γλώσσα. Στόχος του μαθήματος ήταν να εξετάσει τα ζητήματα που ανακύπτουν μετά τη λήξη του γλωσσικού ζητήματος (με την καθιέρωση της δημοτικής το 1976) και να παρακολουθήσει το δημόσιο διάλογο που αναπτύσσεται γύρω από τα ζητήματα αυτά, κυρίως στον τύπο. Τα νέα ζητήματα θα ήταν δείκτες νέων ιδεολογιών, τα παλιά παλαιών, τα ενδιάμεσα της πορείας που διανύουμε.

Οι εργασίες των φοιτητών που περιλαμβάνονται εδώ έχουν λοιπόν γραφτεί όλες πριν από το Σεπτέμβριο του 2001. Εννοείται ότι δεν περιλαμβάνονται εδώ όλες οι εργασίες που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του μαθήματος: ορισμένοι δεν θέλησαν ή δεν μπόρεσαν να ετοιμάσουν μια συνοπτική έκθεση της εργασίας τους για δημοσίευση· άλλοι ασχολήθηκαν με παρεμφερή ζητήματα, που δεν μπορούσαν όμως να ενταχθούν στο παρόν αφιέρωμα χωρίς να αλλοιώσουν τη θεματική του.

Τα θέματα που είχαν δοθεί για επεξεργασία στους φοιτητές ήταν τα ακόλουθα:

- A. Η αντίληψη περί νεοελληνικής κοινής σε καταστατικά κείμενα
 - 1. Η αντίληψη της «κοινής» στο έργο του Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- B. Θεσμικές παρεμβάσεις στη γλώσσα
 - 2. Η νομοθεσία των συνταγματαρχών.

3. Νεότερη νομοθεσία για τη γλώσσα (1976 - ...).
 4. ΝΕ γλώσσα και Ακαδημία. Γραφείο Επιστημονικών Όρων και Νεολογισμών.
 5. Γλωσσικοί όμιλοι, εταιρείες, επιτροπές.
- Γ. Δημοσιεύματα του Τύπου για τη γλώσσα - ηθικός πανικός
6. Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964. Η συζήτηση στον τύπο και στη Βουλή.
 7. Γλωσσική μεταρρύθμιση του 1976. Η συζήτηση στον τύπο και στη Βουλή.
 8. Καθιέρωση του μονοτονικού (1982). Η συζήτηση στον τύπο και στη Βουλή.
 9. Η διδασκαλία των αρχαίων. «Αρχαία Ελληνικά - Διάλογος», (εφ. *Ελευθεροτυπία*).
 10. Επαναφορά των αρχαίων - «Παλαιότερες μορφές της γλώσσας μας».
 11. Η μεταγραφή της *Ιστορίας* του Παπαρρηγόπουλου κ.ά. βιβλίων της καθareύουσας στη δημοτική.
 12. «Ευδοκίμηση» και «αρωγή». Η «λεξιπενία» των νέων. Το ιδίωμα των νέων.
 13. Δημοσιεύματα του Τύπου για τις μειονοτικές γλώσσες (λ.χ. για «σλαβομακεδονική»· έκθεση Κιλιλέα κ.λπ.).
 14. Απόψεις στον τοπικό Τύπο για τις μειονοτικές γλώσσες της Δυτικής Θράκης και την εκπαίδευση της μουσουλμανικής μειονότητας.
 15. Η υποδοχή της πρότασης Λαμασούρ στον ελληνικό Τύπο (Δεκ. 94-Ιαν. 95).
 16. Ο νόμος Τουμπόν και η υποδοχή του στον ελληνικό τύπο.
 17. Ηθικός πανικός για το Λεξικό Μπαμπινιώτη (Μάιος 98 κ.ε.).
 18. Απόψεις για τη γλώσσα σε «αφοσιωμένα» έντυπα (περ. *Δαυλός*, εφ. *Η Γλώσσα μας*, *μηνιαία* εφ. του Ομίλου Πειραιώς για τη Διάδοση της Ελληνικής Γλώσσας κ.α.).
 19. Η εκδοτική παραγωγή «παραγλωσσολογικών» βιβλίων.
 20. Δημοσιεύματα Ομίλων-Σωματείων για τη γλώσσα (π.χ. «Ομίλου για τη Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας»).
 21. Απόψεις για τη γλώσσα σε περιοδικά «ποικίλης ύλης».
 22. Σύγκριση δημοσιευμάτων σε διαφορετικές εφημερίδες (εφ. της αριστεράς - συντηρητικές εφημερίδες).
 23. Σύγκριση δημοσιευμάτων σε διαφορετικές εφημερίδες (εφ. πανελλήνιας κυκλοφορίας: *Βήμα*, *Καθημερινή*, *Ελευθεροτυπία*, *Νέα*).

24. Δημοσιεύματα για τη γλώσσα στον ομογενειακό τύπο.
25. Απόψεις για τη σχέση διαλέκτου-κοινής στον τύπο της Κύπρου.
26. Τηλεοπτικές εκπομπές για τη γλώσσα («Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική» κ.ά.).
27. Δημοσιεύματα για τη γλώσσα σε εφημερίδες του εξωτερικού. Ανάλογα γλωσσικά ζητήματα σε άλλες γλωσσικές κοινότητες.
- Δ. Η αντίληψη για την κοινή σε νεότερες ρυθμιστικές γραμματικές
28. Νεότερες ρυθμιστικές γραμματικές (σχολικές, Γραμματική Τσοπανάκη κ.ά.).
- Ε. Ρύθμιση και οδηγοί χρήσης της ελληνικής
29. Οδηγοί γενικής χρήσης.
30. Οδηγοί για δημοσιογράφους.
- ΣΤ. Η λογοτεχνική κοινή
31. Πρότυπες μορφές: Σεφέρης.

Αρκετά από τα θέματα αυτά, έστω μερικώς, έχουν διερευνηθεί. Άλλα παραμένουν αδιερεύνητα. Στον κατάλογο μπορούν να προστεθούν και άλλα. Η μελέτη όλων υπόσχεται να αποκαλύψει γλωσσικές πρακτικές και μεταγλωσσικά πρότυπα με βάση τα οποία διαμορφώνεται η κοινή – η γλώσσα «όλων». Χαίρομαι που η συλλογική έρευνα για το μάθημα «Ζητήματα γλωσσικής ανάλυσης» συμβάδισε με έρευνες που διεξάγονται διεθνώς γύρω από τις ιδεολογικές αντιπαράθεσεις για τη γλώσσα (βλ. Blommaert 1999).

*

Επιλογή βιβλιογραφίας για ορισμένα από τα θέματα του μαθήματος και του αφιερώματος δίνεται παρακάτω. Πρόκειται για βιβλιογραφία που ήταν διαθέσιμη στους περισσότερους που παρακολούθησαν τα «Ζητήματα γλωσσικής ανάλυσης». Λίγες είναι οι καταχωρίσεις που πρόσθεσα, κυρίως άρθρων δημοσιευμένων μετά το 2001 (ορισμένα βρίσκονταν στη διάθεση των φοιτητών σε μορφή προσχεδίων).

Για όσους παρακολούθησαν το μάθημα, υποχρεωτική για τις εργασίες και τις εξετάσεις τους ήταν η ακόλουθη βιβλιογραφία, χωρισμένη σύμφωνα με τις θεματικές ενότητες του μαθήματος (όπως τουλάχιστον το δίδαξα τον τελευταίο χρόνο, 2000-2001):

Βασικές αρχές της νεότερης γλωσσολογίας: Lyons 1981: κεφ. 1 και 2.
Βασικές αρχές της κοινωνιογλωσσολογίας: Boutet 1983.

- Διμορφία – Διγλωσσία – Πολυγλωσσία: Edwards 1995: . Ferguson 1959.
 Ζητήματα επαφής μεταξύ των γλωσσών: Edwards 1995: κεφ. 4. Ανα-
 στασιάδη-Συμεωνίδη 1994: κεφ. ΙΙΙ.
 Τυποποίηση – Κοινή νεοελληνική: Haugen 1966. Μοσχονάς 1997, 2002.
 Ιορδανίδου 1996, 1999, 2001. Mackridge 1985.
 Γλωσσικές αντιλήψεις – Ιδεολογία της τυποποίησης: Bourdieu 1982: Μέ-
 ρος Α', Μέρος Β': κεφ. 4 και 5. Edwards 1995: κεφ. 5-6.
 Δημοσιεύματα για τη γλώσσα: Cameron 1995: κεφ. 3. Δελβερούδη & Μο-
 σχονάς 1997. Ιορδανίδου & Ανδρουτσόπουλος 1997. Μοσχονάς 2001α,
 2001β. Karyolemou 1994α, 1994β, Καρυολαίμου 2001.

Οι περισσότεροι φοιτητές που παρακολούθησαν το μάθημα «Ζητήματα γλωσσικής ανάλυσης» δεν είχαν εμπειρία στη γλωσσολογία άλλη από αυτή που απέκτησαν κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Για τους περισσότερους επίσης αυτή είναι η πρώτη τους δημοσίευση. Δεν θα προσποιηθώ ότι η απειρία των φοιτητών και των φοιτητριών δεν άφησε σημάδια στις εργασίες που ακολουθούν. Στο μάθημα πάντως καταβλήθηκε σημαντική προσπάθεια να αναπληρωθεί η έλλειψη γλωσσολογικής και συγγραφικής πείρας.

Στο μάθημα φιλοξενήθηκαν δύο διαλέξεις, του Τ. Κωστόπουλου με θέμα «ΜΜΕ και μειονοτικές γλώσσες: Η περίπτωση της σλαβομακεδονικής» (Τε-
 τάρτη 17 Ιανουαρίου 2001), και του Δ. Ν. Μαρωνίτη με θέμα «Μαθητεία στη δημοσιογραφία» (Τετάρτη 14 Φεβρουαρίου 2001). Κατά τη διάρκεια του μαθή-
 ματος διενεργήθηκε επίσης συνέδριο με τίτλο «Δημοσιογραφία και γλώσσα»
 (Μπουκάλας & Μοσχονάς 2001), για το οποίο ζητήθηκαν ανακοινώσεις με θέ-
 ματα σχετικά προς αυτά του μαθήματος (Καρυολαίμου 2001, Ιορδανίδου 2001,
 Χατζησάββιδης 2001). Οδηγός για τους περισσότερους φοιτητές ήταν η «πι-
 λοτική» εργασία «Δημοσιεύματα του τύπου για τη γλώσσα» (Μοσχονάς 2001).
 Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες είχαν επίσης μερική πρόσβαση στο προσωπικό
 μου αρχείο αποκομμάτων του τύπου, το οποίο βρισκόταν υπό δημιουργία την πε-
 ρίοδο 1999-2001. Η συγκρότηση του αρχείου αυτού χρηματοδοτήθηκε από τον
 Ε.Λ.Κ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών (α.π. 70/40/4131), του οποίου την ανώ-
 νυμη προσωπικότητα ευχαριστώ. Περιλαμβάνει τώρα γύρω στις 10.000 κατα-
 χωρίσεις, αρκετές από τις οποίες τις οφείλω στις αναζητήσεις αυτών των φοι-
 τητών.

Ειδική μνεία θέλω να κάνω στο βιβλίο των Λουκίδη, Παπαδοπούλου & Ρα-
 βδά (2002), στο οποίο περιλαμβάνονται διπλωματικές εργασίες παρόμοιας αφορ-
 μής και θεματικής. Θέλω να συμμεριστώ τη διαπίστωση του καθηγητή τους

Θ. Κ. Παπαχρίστου (σ. VIII) με αφορμή τέτοιες δημοσιεύσεις: «το ελληνικό Πανεπιστήμιο, παρά τις μύριες αντιξοότητες, και ερευνητικό έργο παράγει, αλλά και άξιους νέους επιστήμονες ... αναδεικνύει» - κρίμα που δεν ξέραμε να συνεργαστούμε. Παρεμπιπτόντως, ας σημειωθεί ότι οι εργασίες που περιέχονται εδώ δεν έχουν την έκταση ούτε ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές και στις απαιτήσεις μιας διπλωματικής εργασίας.

Ευχαριστώ τη συντακτική επιτροπή του περιοδικού *Γλώσσα*, που δέχτηκε να φιλοξενήσει το αφιέρωμα, και ιδιαίτερα την εκλεκτή φίλη και συνάδελφο Ά. Ιορδανίδου. Επίσης, θερμά ευχαριστώ την Ελένη Μαρτζούκου που επιμελήθηκε γλωσσικά το αφιέρωμα αυτό· οι διορθώσεις της ξεπέρασαν κατά πολύ τις τυπικές υποχρεώσεις της και η βοήθειά της στον εντοπισμό λογικών και στατιστικών σφαλμάτων ήταν μεγάλη. Θερμές ευχαριστίες οφείλω, τέλος, στους φοιτητές και στις φοιτήτριές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα του Τμήματος Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του Πανεπιστημίου Αθηνών για την εργατικότητα που επέδειξαν στην εκπόνηση των εργασιών τους και την προθυμία με την οποία ανταποκρίθηκαν στην πρόκληση ενός αφιερώματος.

15/7/2003

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bell A. & P. Garrett, επιμ., 1998. *Approaches to Media Discourse*. Oxford: Blackwell.
- Blommaert J., επιμ., 1999. *Language Ideological Debates*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Bourdieu P., 1982. *Γλώσσα και συμβολική εξουσία*, μτφρ. Κ. Καψαμπέλη, Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα, 1999.
- Boutet J., 1983. *Εισαγωγή στην κοινωνιογλωσσολογία*, μτφρ. Ά. Ιορδανίδου & Ει. Τσαμαδού. Αθήνα: Γρηγόρης, 1984.
- Cameron D., 1995. *Verbal Hygiene*. London: Routledge.
- Edwards J., 1995. *Multilingualism*. Penguin Books.
- Ferguson C. A., 1959. «Diglossia». *Word* 15 (1959), 325-40. [Αναδ. στο *Language and Social Context*, επιμ. P. P. Giglioli, Penguin Books, 1972, 232-251.]
- Frangoudaki A., 1992. «Diglossia and the Present Language Situation in Greece». *Language in Society* 21, 365-381.
- Haugen E., 1966. «Dialect, Language, Nation». *American Anthropologist* 68, 922-35. [Αναδ. στο *Sociolinguistics*, επιμ. J. B. Pride & J. Holmes, Penguin Books, 1972, 97-111.]
- Karyolemou M., 1994α. *La communauté sociolinguistique Chypriote Grecque*, διδακτορική διατριβή, Université Paris V - René Descartes.

- Karyolemou M., 1994β. «Linguistic Attitudes and Metalinguistic Discourse: An Investigation in the Cypriot Press». *Themes in Greek Linguistics*, Papers from the First International Conference on Greek Linguistics (Reading, September 1993), επιμ. I. Philippaki-Warbuton, K. Nikolaidis & M. Sifianou. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 253-259.
- Lyons J., 1981. *Εισαγωγή στη γλωσσολογία*, μτφρ. Μ. Αραποπούλου κ.ά., επιμ. Γ. Καρανάσιου. Αθήνα: Πατάκης, 1995.
- Mackridge P., 1985. *Η νεοελληνική γλώσσα*, μτφρ. Κ. Πετρόπουλος. Αθήνα: Πατάκης, 1990.
- Thompson K., 1998. *Moral Panics*. London: Routledge.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α., 1994. *Νεολογικός δανεισμός της ΝΕ*. Θεσσαλονίκη.
- Δελβερούδη Ρ. & Σ. Α. Μοσχονάς, 1997. «Ο καθαρισμός της γλώσσας και η γλώσσα του καθαρισμού». *Σύγχρονα θέματα* 62 (1997), 79-91.
- Ιορδανίδου Α., 1996. «Standard κοινή νεοελληνική: απόπειρα καθορισμού». «Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού, Πρακτικά ημερίδας, 25 Απριλίου 1996, Θεσσαλονίκη. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 139-147.
- Ιορδανίδου Α., 1999. «Ζητήματα τυποποίησης της σύγχρονης νεοελληνικής». «Ισχυρές» και «ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου Θεσσαλονίκη, 26-28 Μαρτίου 1997, επιμ. Α.-Φ. Χριστίδης, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 1999, τόμ. Β', 835-854.
- Ιορδανίδου Α., 2001. «Δημοσιογραφική "κοινή": προβλήματα ορισμού». *Δημοσιογραφία και γλώσσα*, Πρακτικά συνεδρίου (15-16 Απριλίου 2000), επιμ. Π. Μπουκάλας & Σ. Α. Μοσχονάς, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα της Ε.Σ.Η.Ε.Α., 2001, 157-164.
- Ιορδανίδου Α. & Γ. Ανδρουτόπουλος, 1999. «"Πήρανε τη γλώσσα στο ... κρανίο": Στάσεις των ΜΜΕ απέναντι στη γλώσσα των νέων». *Ελληνική Γλωσσολογία '97: Πρακτικά του Γ' Διεθνούς Γλωσσολογικού Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα*, επιμ. Α. Μόζερ, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1999, 586-595.
- Κακριδή-Ferrari M. & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996. «Η γλωσσική ποικιλία και η διδασκαλία της ΝΕ ως ξένης γλώσσας». *Η ΝΕ ως ξένη γλώσσα*, Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, 17-51.
- Καρυολαίμου Μ., 2001. «Λαϊκή γλωσσολογία στα μέσα μαζικής ενημέρωσης: Προϋποθέσεις και μηχανισμοί». *Δημοσιογραφία και γλώσσα*, επιμ. Π. Μπουκάλας & Σ. Α. Μοσχονάς, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα της Ε.Σ.Η.Ε.Α., 2001, 71-83.
- Κωστόπουλος Τ., 2000. *Η απαγορευμένη γλώσσα*. Αθήνα: Μαύρη Λίστα.
- Λουκίδη Μ., Β. Παπαδοπούλου & Π. Ραβδάς, *Οι δίκες του λόγου*, πρόλογος: Θ. Κ. Παπαχρίστου, Επίλογος: Ι. Λαμπίρη-Δημάκη. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2002.
- Μοσχονάς Σ. Α., 1996. «Η γλωσσική διμορφία στην Κύπρο». «Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού, Πρακτικά ημερίδας, 25 Απριλίου 1996, Θεσσαλονίκη. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 1996, 121-128.

- Μοσχονάς Σ. Α., 1997. «Γλωσσικό ζήτημα και γλωσσικά ζητήματα στην Επιθεώρηση Τέχνης». *Επιθεώρηση Τέχνης: Μια κρίσιμη δωδεκαετία*, Επιστημονικό Συμπόσιο, 29 και 30 Μαρτίου 1996. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Σχολή Μωραΐτη), 1997, 69-86.
- Μοσχονάς Σ. Α., 2001α. «Δημοσιεύματα του τύπου για τη γλώσσα». *Δημοσιογραφία και γλώσσα*, επιμ. Π. Μπουκάλας & Σ. Α. Μοσχονάς. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα της Ε.Σ.Η.Ε.Α., 2001, 85-116.
- Μοσχονάς, Σ. Α., 2001β. «Οι διορθωτικές στήλες στον ελληνικό Τύπο». *Εφαρμοσμένη γλωσσολογία* 17, 49-68.
- Μοσχονάς Σ. Α. 2002. «Κοινή γλώσσα και διάλεκτος: Το ζήτημα της 'γλωσσικής διμορφίας' στην Κύπρο». *Νέα Εστία* 151.1745 (Μάιος 2002), 898-928.
- Μπουκάλας Π. & Σ. Α. Μοσχονάς, επιμ., 2001. *Δημοσιογραφία και γλώσσα*, Πρακτικά συνεδρίου, 15-16 Απριλίου 2000. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα της Ε.Σ.Η.Ε.Α., 2001.
- Σ. Χατζησαββίδης, 2001. «Η μορφολογική ποικιλία του δημοσιογραφικού λόγου ως δείκτης πολιτικής ιδεολογίας». *Δημοσιογραφία και γλώσσα*, επιμ. Π. Μπουκάλας & Σ. Α. Μοσχονάς. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα της Ε.Σ.Η.Ε.Α., 2001, 141-155.